

Bertrana, colpit per la Llei de Jurisdiccions

Va ser sotmès a consell de guerra per reproduir un article publicat a altres llocs

Prudenci Bertrana, que va haver de marxar de Girona després d'un consell de guerra.

Dos noms simbolitzen a la ciutat de Girona els enfrontaments que en el passat va haver-hi entre periodistes i militars: Prudenci Bertrana i Carles Rahola. El primer va ser sotmès a un consell de guerra per la publicació, en una revista que dirigia, d'un article que havia estat publicat anteriorment sense problemes en altres mitjans. Rahola va ser afusellat el 1939 sota l'acusació d'haver publicat al diari *L'Autonomista* tres articles que l'autoritat militar va considerar que "alentaban a las masas a prolongar inútilmente su resistencia".

—Lluís Costa—

A final de la primera dècada de segle el republicanisme gironí posà en pràctica l'estratègia d'atreure's els serveis dels intel·lectuals més emblemàtics de la ciutat de Girona, com eren Prudenci Bertrana, Carles Rahola i Pere de Palol, vinculant-los a diferents publicacions periòdiques de nova creació. Així, en un reduït espai de temps —tretze mesos, del juliol de 1910 a l'agost de 1911—, ens trobem amb tres periòdics republicans: *Ciudadanía*, *Catalanitat* i *Ciudadania*, tots d'un elevat contingut polític, per bé que no gaire ajustats a l'esperit dels intel·lectuals esmentats. Prudenci Bertrana, que inicialment havia pres part,

juntament amb Palol i Rahola, en la redacció de *Catalanitat*, va assumir la direcció de *Ciudadanía*; el seu compromís responia a la seva relació amb el metge-filòsof andalús, director del Manicomi Provincial, Diego Ruiz, el qual l'havia fet desistir de col·laborar amb *Catalanitat* i acceptar la direcció de *Ciudadanía* —que representava els interessos de la Unión Republicana— a canvi d'una migrada remuneració. En aquests anys, 1910-1911, i malgrat l'èxit que havia obtingut com a escriptor amb obres com *Josafat* (1906) o *Nàufrags* (1907), Bertrana no sortia d'estreteses econòmiques. La seva filla Aurora relacionà l'activitat periodística del seu pare al servei del republicanisme més amb aquesta penúria econòmica que no pas amb una veritable vocació política: "Per guanyar el modestíssim sou de redactor en cap o director (poseu-hi el títol que més us plagui) [...] hauria d'endegar en un castellà periodístic escrit a corre-cuita articles d'actualitat i gasetilles tendencioses, segurament contràries a les seves idees. I dic 'contràries a les seves idees' perquè [...] era l'home menys políticament compromès que he conegut, [...] era de mena conservador i liberal i català de cor sense arribar a 'catalanista' [...]. Crec poder afirmar que si va entrar a treballar en un diari d'idees avançades va ser únicament perquè a Girona no n'hi havia cap més que li oferís feina". Pere de Palol ratificà en gran mesura aquesta observació. De fet, en els mateixos ambients republicans ja havia sorprès considerablement que fos Bertrana l'escollit per dirigir el periòdic; la majoria es preguntava d'on havia sortit i quins mèrits havia fet per exercir tal responsabilitat. O sigui, el seu nomenament no havia despertat unanimitats.

El mes de gener de 1911, *Ciudadanía* va inserir un article que ja havia estat publicat amb anterioritat al periòdic madrileny *Vida Socialista* i al valencià *El Pueblo*, i signat per un periodista argentí. El contingut del text era una denúncia dels militars de tot el món, als qui qualificava de raça funesta i sanguinària que calia abolir. Bertrana únicament havia posat en pràctica una tècnica periodística molt habitual en aquell temps: la utilització de les tises. Un exercici, d'altra banda, ben lògic en el cas de Bertrana, si

— Prudenci Bertrana, condemnat a sis mesos i indultat, va quedar-se sense feina i va haver de marxar finalment a Barcelona —

Carles Rahola va ser afusellat el 1939.

ens atenem al fet que en el periòdic havia de desenvolupar gairebé totes les funcions: des de redactar els editorials a fer de repòrter, compaginador, corrector de proves i, fins i tot, de mosso. Com recordava ell mateix en la seva novel·la autobiogràfica *El vagabund*, "tothom li demanava articles vibrants, càlids, encoratjadors, arriscats. Abans que ensopir el seu diari preferia espigolar en les planes dels altres. Una demanda peremptòria d'original i un cop de tises barroer; simplement això, l'havia emmallat en la teranyina envescadora i subtil, però fèrria, d'una llei excepcional". Així, i malgrat haver-se publicat anteriorment en d'altres mitjans escrits —la qual cosa, d'entrada, no podia fer pensar al director de *Ciudadanía* que li pogués comportar cap mena de problema—, l'article fou considerat "desafecto a las instituciones de la nación, de la patria española", se li aplicà l'ominosa Llei de Jurisdiccions i es va obrir un procés militar contra Prudenci Bertrana.

En les seves declaracions al tribunal militar, Bertrana va adoptar una actitud molt pragmàtica, afirmant que mai havia volgut ofendre les institucions armades. També es posà a les ordres del tribunal, tot assegurant que mentre durés el procés no s'absentaria de la ciutat de Girona. Passaren els dies, i com recorda el mateix Bertrana, va arribar a imaginar-se que el procés, ben informat pel jutge, havia estat sobresegut. Però un matí, quan

més refiat estava, el secretari del coronel li portà un plec amb la següent ordre: "que se constituya inmediatamente en prisión". La mobilització de persones influents de la societat gironina i la reacció de la premsa catalana fou considerable. En ocasions, més que defensar Bertrana hi havia l'únic propòsit de blasmar contra una injusta llei.

Al cap de sis dies dramàtics i eterns, Bertrana va obtenir la llibertat provisional, tot esperant que es reunís el consell de guerra, la qual cosa no va tardar gaires dies a produir-se. Des de la Capitanía General de Barcelona demanaren informes del processat, i des de Girona respongueren definint-lo com un subjecte inútil, pertorbador, un vagabund sense ofici ni benefici, que no feia altra cosa que passejar les seves pretensions d'intel·lectual separatista. Com va explicar Bertrana, el fiscal era un capità de la guarnició, feroçment monàrquic i de sang blava, i l'assessor un tinent coronel del cos jurídic. L'acusat va buscar com a defensor un coronel de Tarragona, destacat a la caserna gironina, de caràcter culte i de tracte afable. El consell de guerra es va celebrar a la sala de banderes de la Caserna de Sant Domènec, a les darreries del mes de gener. El tribunal estava format per un comandant, sis capitans de la guarnició de Girona i l'esmentat tinent coronel. La defensa basà la seva argumentació en la contradicció que representava que un escrit pogués resultar inofensiu en una localitat i, en canvi, terriblement

Carles Rahola: morir per tres articles

—Lluís Costa—

L'escriptor i periodista liberal Carles Rahola i Llorens és un personatge clau dins l'entrellat cultural gironí de les tres primeres dècades d'aquest segle. Autor de diversos estudis històrics, destacà en el món de la premsa pels seus escrits en el periòdic *L'Autonomista* (1898-1939), màxim exponent de la premsa republicana federal gironina, propietat del seu germà Darius. Els germans Rahola i *L'Autonomista* simbolitzen la injustícia comesa contra la premsa en general a les terres gironines, executada amb dramàtica perfecció pel règim del general Franco.

El dia 4 de febrer de 1939 entraven les tropes franquistes a la ciutat de Girona. De manera gairebé immediata era detingut Carles Rahola. De fet, Rahola contemplà fins al darrer moment la possibilitat de creuar la frontera francesa, però ho refusà convençut que la força de la raó s'imposaria. En l'interrogatori posterior a la seva detenció, Rahola va declarar: "He viscut sempre a Girona. Tothom a Girona pot respondre per mi".

El seu judici, i la posterior execució de la sentència, mostren de la manera més tangible i manifesta l'esperit repressor del nou sistema vers el món periodístic català, sobretot si ens atenem a les acusacions principals que presentà el Jutjat Militar de Girona número 3, reunit en Consell de Guerra permanent el primer de març de 1939: "CARLOS RAHOLA LLORENS, de cincuenta y ocho años de edad, casado, funcionario, natural de Cadaqués y vecino de Gerona, colaborador asiduo del diario separatista de esta localidad 'L'Autonomista' en el que

escribió artículos literarios e históricos y últimamente otros de carácter político, en los que alentaba a las masas a prolongar inútilmente su resistencia. Entre otros artículos figuran los titulados 'Contra el invasor', 'Refugios y jardines' y 'El heroísmo'".

No hi havia cap altre fet delictiu provat per aquell Tribunal Militar que la tasca periodística de Rahola, concretada en els tres articles esmentats, precisament del més pur estil raholià, és a dir, articles moderats, mesurats i antipamfletaris, on s'expressava d'una manera seriosa i correcta una actitud vital de caire social i polític. Presentem els paràgrafs més significatius —o de més contingut polític— d'aquests textos.

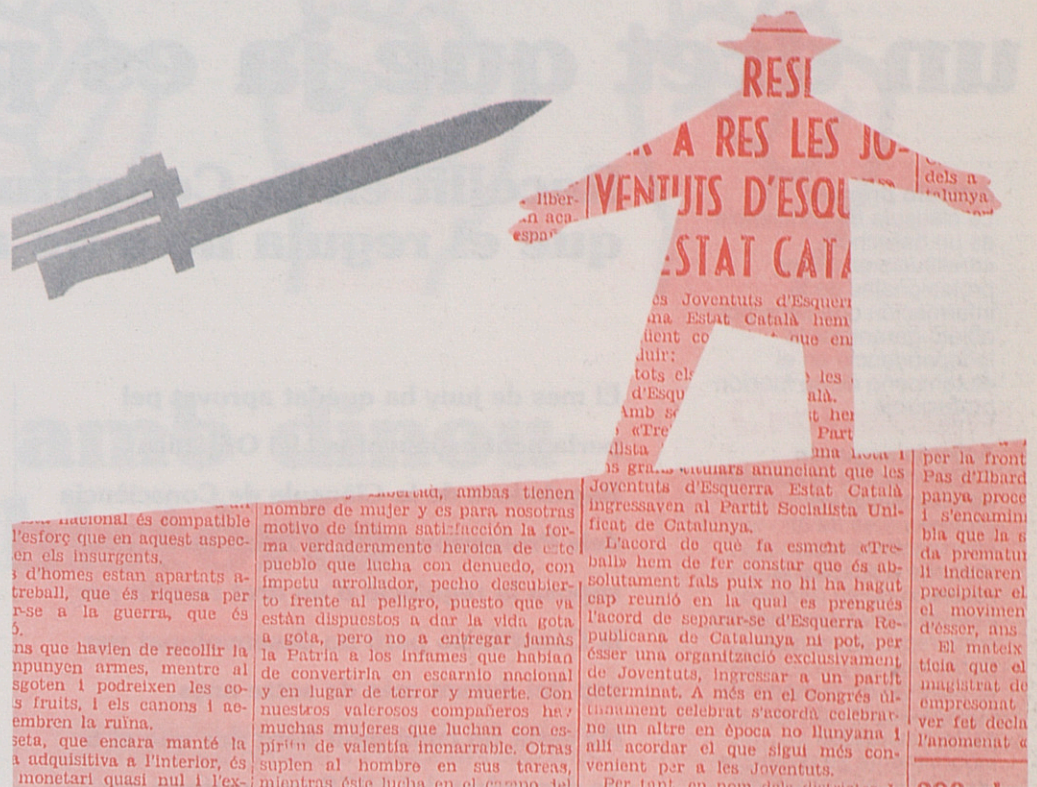
"Contra l'invasor" era el colofó d'un llibre, recull d'articles, titulat *Estudios napoleónicos*, editat a Girona per la impremta Casa d'Assistència i Ensenyament l'any 1938: "Molts gironins recordaran una estàtua en guix, a mida natural, obra de Miquel Blai, al Museu de Sant Pere de Galligants, a Girona. L'estàtua —'Contra l'invasor'— representa un jove ardit i ferreny, abrandat de patriotisme, esgrimint amb fúria la seva llança contra els enemics de la pàtria. [...] L'escultura de Blai representa el gironí, el català, dempeus contra aquella i contra totes les invasions. Contra la d'ara, també. Contra la dels italians i els alemanys que trepitgen el sòl sagrat de la pàtria immortal i profanen, amb llurs avions de mort, el nostre cel d'una blavor immaculada, altíssim dossier d'homes que posen el sentiment de pàtria i de llibertat per damunt de tot".

El dia 8 de febrer de 1938 sortia publicat a *L'Autonomista* l'article "Refugis i jardins": "Anys enrera,

perillós en una altra. A més, va afegir, *Ciudadanía* tenia una tirada curta, l'article devia haver estat llegit per menys de 300 persones, i reflexionà: "¿Es que creieu que els nobles, pacífics i morigerats gironins són més fàcils a la subversió, més esponjosos per a absorbir doctrines dissolvents, que els madrilenys i valencians?", i va preguntar si s'havia incoat cap expedient a *Vida Socialista* o a *El Pueblo*; la resposta del jutge fou que no.

Després d'uns dies de deliberacions, en què Bertrana es va plantejar enfil·lar l'exili francès però desistí sota els consells dels seus assessors, va arribar el desfavorable veredict de sis mesos de presó, per bé que gràcies a les pressions de personatges influents fou indultat.

Per concloure, apuntem que Bertrana va haver d'afrontar un judici paral·lel: el de la societat benestant gironina, que no li perdonava l'actitud irreverent d'alguns dels seus escrits, poc respectuosos amb consagrats "mites", com ara Álvarez de Castro o les dames de l'aristocràcia descendents de la famosa companyia de Santa Bàrbara, heroïnes del setge de Girona de 1808. El destí final de Prudenci Bertrana fou l'exili a la ciutat de Barcelona, on l'editor i llibreter Antoni López Ventura li proposà la direcció de *La Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*. A la capital catalana també va ocupar un càrrec de redactor a *La Veu de Catalunya* ●

l'Ajuntament construí un petit Jardí per a la infància en un lloc escaient de la ciutat. [...] Avui, com hem dit, per imperatius indeclinables de la guerra ha estat destruït el petit Jardí. En aquell indret on jugaven plàcidament els infants, part de la població civil podrà refugiar-se, com si fóssim en el temps de les caveres, contra el perill de bombardeig dels qui, en llur folia de sang i destrucció, atempten contra les nostres llibertats i contra la independència de la pàtria que no pot morir. S'acabarà un dia, tard o aviat, la guerra interminable: s'acabarà amb la victòria de l'Espanya republicana i democràtica, germana de França i de tots aquells altres pobles que senten, per damunt de tot, la dignitat d'ésser lliures. I aleshores en lloc de refugis que rememoren —en plena civilització!— èpoques de terror i de salvatgisme refinat, hom tornarà a construir, en aquesta 'terra de gestes i de beutat' que és la Girona Immortal, nous Jardins de la Infància, sense plànyer-hi res per als infants... i per a aquells altres infants que són els vellets".

El tercer article condemnatori, "L'Heroisme", havia estat publicat a *L'Autonomista* el dia 6 d'agost de 1938: "Amb els mateixos procediments, els alemanys, junt amb els italians, es dediquen avui a la destrucció metòdica, científica i sistemàtica de Catalunya i les altres terres germanes. I avui, com ahir, la nostra esperança d'alliberament és ferma i fervorosa. Els invasors seran foragitats de Catalunya, com ho foren de la pacífica Bèlgica, i la nostra terra tornarà a ésser, sota la República, en la pau i el treball, senyora de la seva llibertat i els seus destins".

A trenc d'alba del dia 15 de març de 1939 Carles

Rahola era afusellat. Evidentment cal buscar una interpretació diferent, allunyada de la sentència oficial, de les causes de l'execució de Rahola. Claudi Ametlla, des de la impotència de l'exili i la lucidesa del record més viu, manifestava els anys 1945-1946: "Hom volgué matar en ell el patriotisme, la ciutadania i l'espiritualitat: execució simbòlica d'aquelles virtuts que ell personificava i que l'intrús no podia tolerar. Ell va pagar pels altres: cruent sacrifici d'una vida pura. [...] Va morir sense la por infrahumana, perquè mai no havia infringit la norma moral, perquè la seva consciència no havia delinquit, perquè moria per una causa noble i justa. Entre els jutges miserables i els vils botxins, ell fou el més valent, amb aquella valentia serena del just i del màrtir. Així fou sacrificada una gran vida. Com en els vells holocausts calia una víctima propiciatòria per satisfer la set de venjança d'unes fosques i cruels divinitats; una víctima pura, incontaminada, verge de pecats. Els sangonosos sacerdots d'aquests déus monstruosos escolliren el millor, Carles Rahola" (Claudi Ametlla, *Des de l'exili*, Barcelona, 1986, pàg. 52 i 139).

En sintonia amb l'opinió expressada per Ametlla, el biògraf de Rahola, Lluís M. de Puig, escriu: "Llegint els articles és imaginable que un home pugui ser condemnat a mort per aquelles ratlles, fins i tot no compartint les mateixes idees. Només amb una voluntat premeditada, amb una voluntat política d'extermini més ampli, es podia condemnar Rahola. I això fou el que va passar" (Lluís M. de Puig, *Carles Rahola. Un ciutadà de Catalunya*, Barcelona, 1979, pàg. 76). ●